

AVENUE DE LA
**JOYEUSE ENTRÉE
BLIJDE INKOMST**
LAAS

17-21

DOCUMENTATIENOTA

CRB 2017-0043

Het gebruik van de economische vooruitzichten van
het Federaal Planbureau voor het economisch beleid

CCE
Conseil Central de l'Economie
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
CRB

**Documentatienota betreffende het gebruik van de economische
voorzichten van het Federaal Planbureau voor het economisch beleid**

Inhoudsopgave

1 Politieke uitdagingen t.a.v. de potentiële groei: vergelijking MLT en scenario SCV	4
1.1 Uitdagingen inzake werkgelegenheid	5
1.2 Uitdagingen inzake productiviteit	6
2 Houdbaarheid van de Belgische groei: overheidsfinanciën en lopende rekening	7
2.1 Overheidsfinanciën	7
2.2 Lopende rekening	8
3 Conclusies : uitdagingen voor het structureel concurrentievermogen	13
4 Bibliografie	14

Lijst grafieken

Grafiek 2-1: Het lopend saldo in België, 1996-2021 (in % bbp, volgens de betalingsbalans, BPM5 en BPM6).....	8
Grafiek 2-2: Olieprijs: historische ontwikkeling en hypothese in MLT (Brent, USD/vat)	9
Grafiek 2-3: Ontwikkeling van het goederen- en dienstensaldo onder invloed van de lage energieprijzen (in % van het bbp , volgens de betalingsbalans).....	10
Grafiek 2-4: Ontwikkeling van het Belgische marktaandeel (1996=100)	10
Grafiek 2-5: Ontwikkeling handelsbalans (% van het bbp), bbp en binnenlandse vraag (in volume, jaarlijkse groei in %), 1996-2021	12

Lijst tabellen

Tabel 1-1: Ontwikkeling en macro-economische projectie van het bbp, de werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit, 1990-2060 (gemiddelde jaarlijkse reële groei, in %)	5
Tabel 1-2: Ontwikkeling componenten van de werkgelegenheid, 1996-2060	5
Tabel 1-3: Ontwikkeling componenten van de productiviteit, 1990-2060 (gemiddelde jaarlijkse groei)	6
Tabel 2-1: Ontwikkeling van het structureel vorderingensaldo volgens de MLT en het stabiliteitsprogramma	7
Tabel 2-2: Gemiddelde jaarlijkse groei binnenlandse vraag en bbp, 1996-2021 (in volume en lopende prijzen)	12

Inleiding

De CRB werkt regelmatig samen met andere instellingen om wetenschappelijke informatie te krijgen over sociaaleconomische onderwerpen die haar leden aanbelangen. Aldus publiceert het FPB elk jaar op verzoek van de CRB de *Economische middellangetermijnvooruitzichten* (MLT) waarin een projectie wordt gemaakt voor de komende vijf jaar van de belangrijkste variabelen inzake de macro-economische politiek.

Door kennis te verschaffen die nuttig is om het sociaal-economische compromis betreffende de belangrijkste politieke aandachtspunten te actualiseren, moet deze informatie het sociaal overleg binnen de CRB ondersteunen. In deze documentatienota willen we de informatie uit de MLT beter kaderen binnen de discussies die momenteel binnen de CRB worden gevoerd. Daarbij focussen we ons op het concurrentievermogen van de Belgische economie zoals ze door de sociale gesprekspartners werd gedefinieerd in het Verslag Werkgelegenheid en Competitiviteit:

‘Een economie is concurrerend als ze in staat is in een gelijkaardig of hoger tempo dan het tempo dat wordt waargenomen in landen met een vergelijkbare structuur (Duitsland, Nederland, Frankrijk) de levensstandaard van haar inwoners te verbeteren en hun een hoge werkgelegenheidsgraad en een hoog niveau van sociale cohesie te bezorgen, en dit op een duurzame wijze, d.w.z. zonder verslechtering van het extern evenwicht en met inachtneming van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën’.

Hieruit volgen de politiek economische uitdagingen: de economische groei en de groei van de werkgelegenheid; de budgettaire kadervoorwaarde en deze inzake het saldo van de lopende rekening. In de eerdere verslagen van de CRB hebben de sociale gesprekspartners op elk van deze vlakken reeds een aantal prioriteiten aangeduid. In deze nota bouwen we hierop verder door met behulp van de MLT na te gaan waar we ons op deze vlakken bevinden. We gebruiken dus de indicatoren uit de MLT als knipperlicht voor eventuele problemen met het Belgische concurrentievermogen.

In hun conclusies t.a.v. de documentatienota “Werkgelegenheidsgraad en structurele ontwikkeling van de werkgelegenheid” (CRB, 2016a) hebben de sociale gesprekspartners de wens uitgedrukt om de werkgelegenheidsgraad op te trekken. Dit is belangrijk voor o.a. de versterking van de sociale cohesie, de herverdeling en de koopkracht. In het kader van de vergrijzing moet het ook helpen om de economische groei op te trekken en zo de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te verzekeren. De opvolging van die houdbaarheid in het licht van de vergrijzing gebeurt door de Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCV).

De bezorgdheid over de houdbaarheid van de overheidsfinanciën kwam ook naar boven in de documentatienota “Begrotingsconsolidatie” (CRB, 2016b). Daarin werd o.a. de link gelegd tussen de structurele maatregelen die de begroting op lange termijn verbeteren en de begrotingsinspanningen op korte termijn die compatibel zijn met een evenwichtige begroting op lange termijn. Een belangrijke determinant van de benodigde inspanning is daarbij de verwachte economische groei, die naast het arbeidsaanbod afhankelijk is van de arbeidsproductiviteit. Ook daar staan we in deze documentatienota bij stil.

De sociale gesprekspartners richten zich uiteraard niet enkel op de vraag hoe een haalbaar begrotingstraject kan worden uitgestippeld maar eveneens op de mate waarin de begroting vandaag op dit traject zit. De uitdaging van de vergrijzing beperkt zich immers niet tot maatregelen om de overheidsfinanciën op lange termijn te verbeteren daar ze gepaard moeten gaan met begrotingsinspanningen op korte termijn. In het kader van het stabiliteitsprogramma leggen de Europese instellingen een begrotingstraject vast dat een gezonde begrotingspositie doorheen de economische cyclus moet garanderen. De MLT laten ons toe om te bekijken in welke mate de Belgische begroting op dit traject zit en of er dus bijkomende inspanningen vereist zijn.

De definitie die de sociale partners hebben weerhouden van het concurrentievermogen vermeld ook de nood aan een extern evenwicht. Zoals de sociale gesprekspartners concludeerden n.a.v. de documentatienota "Macro economische context" (CRB, 2016c) moet vermeden worden dat er langdurige grote tekorten ontstaan op de lopende rekening. Gelet op de hoge overheidsschuld en de grote kosten van de vergrijzing kan België zich geen dergelijke ontsporing veroorloven¹. Hiertoe bekijken we niet enkel de ontwikkeling van het lopend saldo maar door ook de invloed van de olieprijs hierop, om te weten in welke mate het lopend saldo afhankelijk is van deze tijdelijke factor.

1 Politieke uitdagingen t.a.v. de potentiële groei: vergelijking MLT en scenario SCV

In Tabel 1-1 vergelijken we de potentiële groei van het Belgisch bbp in het verleden met de verwachting op middellange termijn bij ongewijzigd beleid en deze die op lange termijn nodig zou zijn volgens het scenario van de SCV. De SCV veronderstelt een jaarlijkse groei van het potentieel bbp van gemiddeld 1,5% tussen 2021 en 2040 en van gemiddeld 1,7% vanaf 2040, wat 0,5 procentpunt hoger is dan de ramingen van de MLT over de periode 2016-2021 en dan in de periode 2008-2015 werd opgetekend. We zien dus een grote uitdaging in het optrekken van het Belgisch potentieel bbp. Er zijn twee hefboomen om deze te verhogen, m.n. een hogere potentiële werkgelegenheid en een hogere productiviteit.

We kunnen uit Tabel 1-1 al opmaken dat er t.a.v. beide hefboomen zware uitdagingen opduiken. Ondanks de regeringsmaatregelen voor het uitstel van de pensioenleeftijd zou de potentiële werkgelegenheid op lange termijn immers slechts half zo snel toenemen als gedurende de afgelopen jaren. Daarnaast zou de structurele arbeidsproductiviteit op termijn dubbel zo snel moeten groeien als vandaag, wat niet automatisch zal gebeuren.

¹ Op korte termijn stelt er zich geen probleem aangezien het saldo van de Belgische tegoeden van het buitenland t.o.v. de schulden aan het buitenland 50-60% van het bbp bedraagt. De focus van deze studie gaat dan ook naar het structureel saldo van de lopende rekening.

Tabel 1-1: Ontwikkeling en macro-economische projectie van het bbp, de werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit, 1990-2060 (gemiddelde jaarlijkse reële groei, in %)

	1990-1999	2000-2007	2008-2015	2016-2021 (MLT)	2021-2040(SVC)	2021-2060 (SCV)
Effectief bbp	2,2	2,3	0,7	1,5	1,5	1,7
Potentieel bbp	2,4	2,1	1,2	1,2	1,5	1,7
Potentiële werkgelegenheid (in uren)	0,6	0,8	0,6	0,5	0,3	0,3
Structurele arbeidsproductiviteit	1,8	1,2	0,5	0,7	1,2 ¹	1,5

1. Tussen 2021 en 2035 zou de productiviteitsgroei gestaag aantrekken van 0,5% tot 1,5%.

Bronnen: FPB (MLT) en SCV (jaarlijks verslag juli 2016)

1.1 Uitdagingen inzake werkgelegenheid

De ontwikkeling van de werkgelegenheid wordt bepaald door de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd en door de proportie van werkenden binnen deze populatie (i.e. de werkgelegenheidsgraad)². De sociale partners hechten belang aan een hoge werkgelegenheidsgraad, o.a. ter verbetering van de sociale cohesie, de herverdeling van de koopkracht en voor een economische groei die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën ondersteunt.

De werkgelegenheidsgraad gedefinieerd volgens de EU2020-strategie³ zou volgens de MLT toenemen van 67,2% in 2015 tot 69,2% in 2020. Daarmee zou ze ver onder de doelstelling van 73,2% blijven die België heeft onderschreven voor 2020. Uitgedrukt in arbeidsplaatsen moeten er voor het behalen van de EU2020-doelstelling tussen 2015 en 2020 jaarlijks gemiddeld bijna 104.000 arbeidsplaatsen bijkomen; méér dan het dubbele van de jaarlijkse groei over de periode 1996-2010 (de gemiddelde jaarlijkse groei bedroeg toen 48.0000 plaatsen) en zowat het tienvoudige van tussen 2010 en 2015 (gemiddelde jaarlijkse groei van 11.000 plaatsen). De MLT verwachten daarentegen een gemiddelde jaarlijkse groei met zo'n 37.000 arbeidsplaatsen tussen 2015 en 2020. Er zouden dus gemiddeld jaarlijks 67.000 extra arbeidsplaatsen moeten worden gecreëerd in de periode tot 2020, een onrealistische uitdaging.

Tabel 1-2: Ontwikkeling componenten van de werkgelegenheid, 1996-2060

	FPB			SCV		
	1996	2015	2021	2021	2040	2060
Werkgelegenheidsgraad ¹	58,8	64,1	66,8	67,8	73,1	73,2
Activiteitsgraad ¹	68,8	72,7	74,0	75,2	78,6	78,7
Werkloosheidsgraad ^{1,2}	14,5	11,9	9,7	9,8	7	7
Bevolking op arbeidsleeftijd (x 1000) ³	6703,2	7280,1	7335,6	7219,0	7163,3	7456

1. FPB: % bevolking 15-64 jaar; SCV: % bevolking 18-66 jaar.

2. Incl. oudere niet werkzoekende werklozen.

3. FPB: bevolking van 15-64 jaar; SCV: bevolking van 18 tot 66 jaar.

Bronnen: FPB (MLT) en SCV (jaarlijks verslag juli 2016)

We merken op dat er in Tabel 1-2 verschillende concepten worden gebruikt voor de werkgelegenheids- en werkloosheidsgraad, aangezien het FPB deze bekijkt binnen de bevolking van 15 tot 64 jaar terwijl de SCV kijkt naar de bevolking van 18 tot 66 jaar. We zien in Tabel 1-2 dat de werkgelegenheidsgraad ook sterk zou moeten toenemen na 2021 om de doelstelling van de SCV te bereiken. Voor wat betreft de activiteitsgraad veronderstelt de SCV dat een verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd met één jaar

² Werkgelegenheidsgraad = activiteitsgraad x (1 – werkloosheidsgraad).

³ Gemeten volgens de EAK, voor de leeftijdscategorie 20-64 jaar.

resulteert in een uitstel van pensionering met gemiddeld één jaar. De verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd van 65 naar 67 jaar in 2030 heeft dus een zeer gunstige invloed op de hypothese van de SCV betreffende de toekomstige activiteitsgraad. We zien hier een belangrijke uitdaging in het verzekeren dat de verlenging van de pensioenleeftijd zich ook vertaalt in een effectief uitstel van pensionering, rekening houdend met het feit dat er voor bepaalde beroepen uitzonderingen mogelijk moeten zijn. In 2015 berekende de SCV hoe de werkgelegenheidsgraad zou evolueren indien de hogere pensioenleeftijd zich niet volledig zou vertalen naar een uitstel van pensionering. In een hypothese van minimumuitstel, waarbij er enkel een uitstel zou zijn bij de personen die niet meer aan de loopbaanvoorwaarden voor pensionering voldoen, zou de werkgelegenheidsgraad 1,9 pp. lager uitkomen in 2060 dan in het referentiescenario met de verschuivingshypothese. Een alternatief tussenscenario veronderstelde dat enkel de personen die, zonder optrekking van de wettelijke leeftijd, op 65 jaar met pensioen zouden gegaan zijn, hun pensioen met twee jaar zouden uitstellen en voor de personen tussen 60 en 64 jaar wordt de minimumhypothese toegepast. In dat geval zou de werkgelegenheidsgraad 0,8 pp. lager zijn dan in het referentiescenario.

De MLT voorzien een afname van de werkloosheidsgraad van 11,9% in 2015 tot 9,7% in 2021, het laagste niveau sinds het begin van de jaren tachtig⁴. Volgens de SCV moet deze verder dalen na 2021 om na een overgangperiode te belanden op 7,0%. Het betreft een erg laag niveau, aanzienlijk onder wat de voorbije decennia werd opgetekend. Het blijft een open vraag of deze doelstelling haalbaar is en, zo ja, welke maatregelen vereist zijn om de structurele werkloosheidsgraad met 1,8 pp. te verlagen tussen 2021 en 2033, het jaar waarin deze op 7,0% zou moeten belanden.

1.2 Uitdagingen inzake productiviteit

De structurele arbeidsproductiviteit bepaalt samen met de potentiële werkgelegenheid de potentiële groei van het bbp wat op zijn beurt een belangrijke determinant is van de houdbaarheid van de overheidsfinanciën.

Tabel 1-3: Ontwikkeling componenten van de productiviteit, 1990-2060 (gemiddelde jaarlijkse groei)

	1990-1999	2000-2007	2008-2015	2016-2021 (MLT)	2021-2035	Op lange termijn
Structurele productiviteit per uur	1,8%	1,2%	0,5%	0,7%	evolucie naar het langetermijn- scenario	1,5%
waaronder:						
Kapitaalintensiteit	0,6%	0,3%	0,1%	0,2%		0,0%
totale factorproductiviteit	1,2%	0,9%	0,4%	0,5%		1,5%

Bronnen: FPB (MLT) en SCV (jaarlijks verslag juli 2016)

Tabel 1-3 toont dat er ook inzake de productiviteit een aanzienlijke kloof is tussen de vooruitzichten op middellange termijn en het scenario van de SCV. Op lange termijn zou deze jaarlijks gemiddeld 1,5% moeten groeien, wat dubbel zo veel is als de verwachte gemiddelde groei over de periode 2016-2021 bij ongewijzigd beleid.

⁴ Het begrip 'administratieve werkloosheid' kreeg sindsdien wel een striktere invulling op het vlak van effectieve beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt. De werkloosheid volgens het FPB is gebaseerd op administratieve bronnen (vnl. de RVA en ONEM) en houdt rekening met de oudere, niet werkzoekende werklozen. Het concept dat gehanteerd wordt door de Europese Commissie is daarentegen gebaseerd op de enquêtegegevens van de Arbeidskrachtenenquête. Daarin is een werkloze een persoon die tijdens een referentieweek geen werk had, beschikbaar was om te werken en op zoek was naar een baan (zie ook de Methodologische nota hieromtrent, beschikbaar via <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc09-1585.pdf>).

We zien ook dat er tussen 1990 en 2015 een voortdurende achteruitgang was van de structurele productiviteitsgroei. In de periode 2008-2015 bedroeg de gemiddelde productiviteitsgroei één derde van de doelstelling op lange termijn. De omschakeling van deze tendens vormt duidelijk een zware uitdaging.

2 Houdbaarheid van de Belgische groei: overheidsfinanciën en lopende rekening

Het volstaat niet dat de potentiële groei wordt opgetrokken tot het niveau dat door de SCV wordt vooropgesteld aangezien deze niet houdbaar is indien ze samengaat met een stijging van de overheidsschuld of met een tekort op de lopende rekening. Dergelijke aanhoudende onevenwichten zouden immers tot problemen leiden op de financiële markten door het optreden van een rentesnieuwbaleffect of oplopende intrestkosten tegenover het buitenland (CRB, 2016c).

2.1 Overheidsfinanciën

Zeker met het oog op de toekomstige stijging van de publieke uitgaven als gevolg van de vergrijzing moet een rentesnieuwbaleffect worden vermeden. In dit kader legt de Europese Commissie de *medium-term budgetary objective* (MTO) vast. Het betreft een doelstelling t.a.v. het structurele begrotingssaldo, wat betekent dat er geen rekening wordt gehouden met tijdelijke schommelingen van het begrotingssaldo ingevolge de werking van de automatische stabilisatoren. De MTO wordt om de drie jaar vastgelegd en houdt rekening met de budgettaire kosten van de vergrijzing, de overheidsschuld en het groeipotentieel op lange termijn, met het oog op een gezonde begrotingspositie doorheen de economische cyclus. Hoewel de investeringsuitgaven worden meegerekend in de MTO, wordt er geen rekening gehouden met de opbrengsten hiervan. Het is nochtans noodzakelijk om de publieke infrastructuur te onderhouden en indien ze correct worden doorgevoerd verdienen deze investeringen zichzelf op termijn terug.

Tabel 2-1: Ontwikkeling van het structureel vorderingensaldo volgens de MLT en het stabiliteitsprogramma

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Structureel vorderingensaldo (gezamenlijke overheid)								
MLT	-2,6%	-2,2%	-2,1%	-1,5%	-1,8%	-2,0%	-2,1%	-2,1%
Traject stabiliteitsprogramma 2016 conform MTO	-	-2,3%	-1,7%	-0,8%	0,0%	0,0%	-	-

Bronnen: FPB (MLT) en stabiliteitsprogramma 2016-2019

In Tabel 2-1 vergelijken we het structureel vorderingensaldo bij ongewijzigd beleid volgens de MLT met de doelstelling die de regering in het kader van de MTO heeft vastgelegd. Het structureel vorderingensaldo verbeterde in 2015 en zou zonder extra maatregelen nog verbeteren in 2016 en vooral in 2017, waarna ze enigszins zou achteruitgaan. We zien echter een grote kloof met de doelstelling die in het stabiliteitsprogramma conform de MTO is vastgelegd. Het verschil tussen de doelstelling en de verwachting bij ongewijzigd beleid voor 2018 bedraagt 1,8% van het Belgisch bbp. Er zullen dus aanzienlijke extra consolidatie-inspanningen moeten geleverd worden om te voldoen aan het budgettaire kader van de Europese Unie.

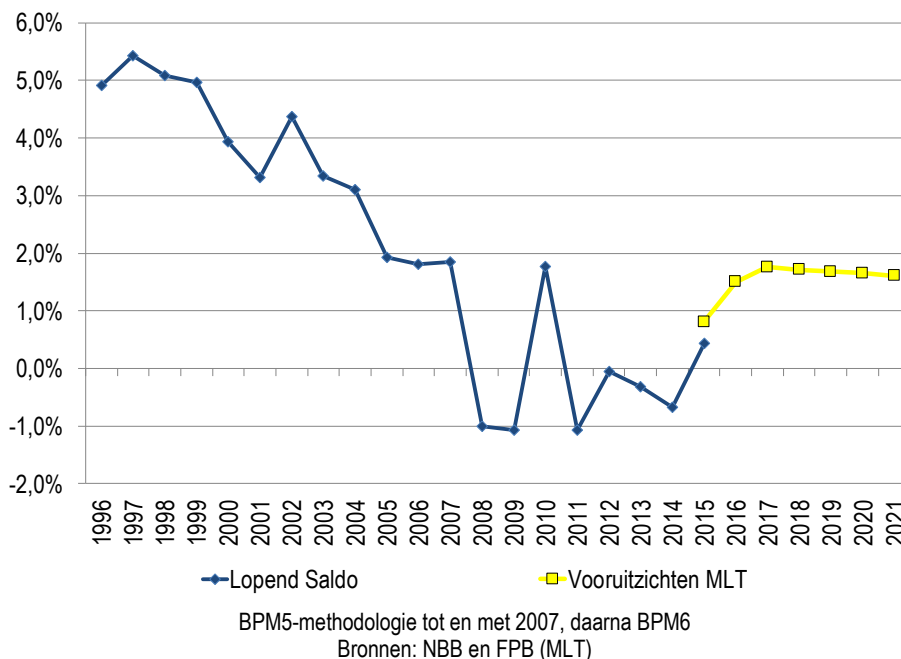
Voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën is de vraag of de actuele waarde van de toekomstige overheidsontvangsten volstaat om de actuele waarde van de toekomstige overheidsuitgaven en schuldverplichtingen te dekken. De mate waarin dit niet zo is, wordt aangeduid als de houdbaarheidskloof. Om de ontwikkeling hiervan te kennen, moet niet enkel rekening worden gehouden met de inkomstenverhogende maatregelen van de regering, maar eveneens met het effect daarvan op het bbp en op de maatregelen ter vermindering van de toekomstige sociale uitgaven. In een simulatie van het FPB, beschreven in Nieuwsbrief N°215 van het secretariaat van de CRB, werd het effect bekeken

van de hervormingen die de regering Michel doorvoerde ter verbetering van de overheidsfinanciën op de houdbaarheidskloof⁵. Daarbij werd rekening gehouden met de MLT van mei 2015. Daaruit bleek dat de kloof daalde van 3,9% van het potentieel bbp in de projecties van juni 2014 naar 1,6% van het potentieel bbp in mei 2015. Volgens een nieuwe berekening in november 2016, gebruikmakend van de MLT van juni 2016, zou de kloof nadien gestegen zijn naar 2,7% van het potentieel bbp (CRB, 2016d). De belangrijkste redenen voor de neerwaartse herziening zijn de onvolledige financiering van de “tax shift”; de lagere verwachte bbp-groei volgens het rapport van de SCV in 2016 en de kleinere impact van de indexsprong op de sociale uitgaven dan eerst was voorzien.

2.2 Lopende rekening

De tweede nevenvoorwaarde voor een houdbare groei betreft evenwichtige buitenlandse rekeningen. We zien op Grafiek 2-1 dat het Belgisch lopend saldo (volgens de betalingsbalans) tussen 1999 en 2009 sterk achteruitging om zich nadien te stabiliseren. Volgens het scenario van de MLT zou deze stabilisering zich verderzetten. Om inzicht te verwerven in de duurzaamheid van de lopende rekening willen we beter begrijpen welke factoren haar parcours kunnen verklaren. We richten ons op de determinanten van de handelsbalans, de belangrijkste component van de lopende rekening die bepalend is voor de langetermijntrend van de lopende rekening.

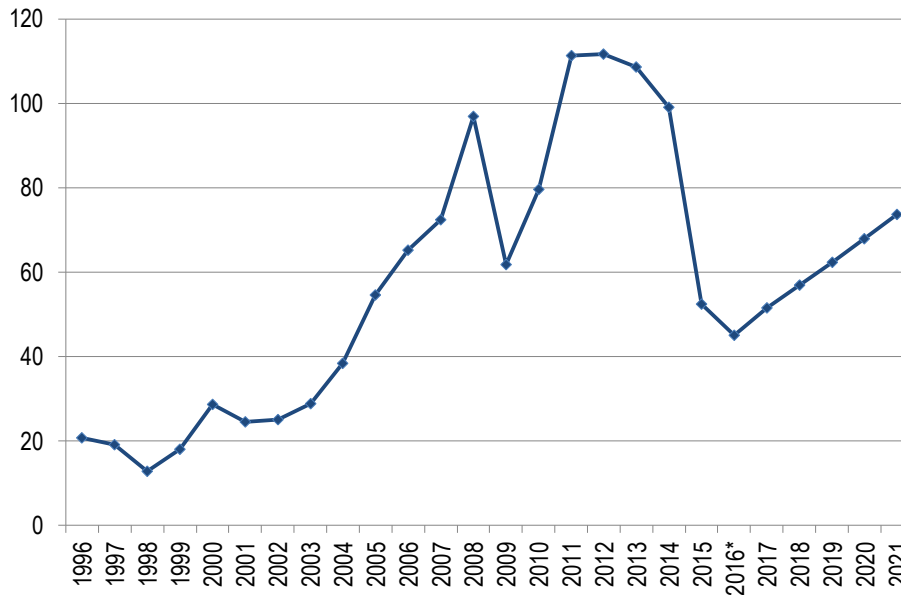
Grafiek 2-1: : Het lopend saldo in België, 1996-2021 (in % bbp, volgens de betalingsbalans, BPM5 en BPM6)

⁵ Het gaat over de maatregelen m.b.t. de pensioenen (optrekken van leeftijds- en loopbaanvoorwaarden voor vervroegd pensioen, optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd, schrapping van de zegn. Pensioenbonus...), de werkloosheid (verstrenging van toelatingsvoorwaarden voor werkloosheid met bedrijfstoeslag, schrapping van de anciënniteitstoeslag, vermindering van bepaalde uitkeringen...), de arbeidsongeschiktheid en de gezondheidszorg.

Een eerste factor die de handelsbalans kan hebben beïnvloed is de olieprijs. Als netto-invoerder van olieproducten profiteert België van een lagere prijs doordat de invoerprijzen hierdoor sterker dalen dan de uitvoerprijzen. Grafiek 2-2 illustreert dat de stijging van de olieprijs na 1998 en de recente daling ervan inderdaad een significante invloed kunnen hebben gehad op de ontwikkeling van de lopende rekening.

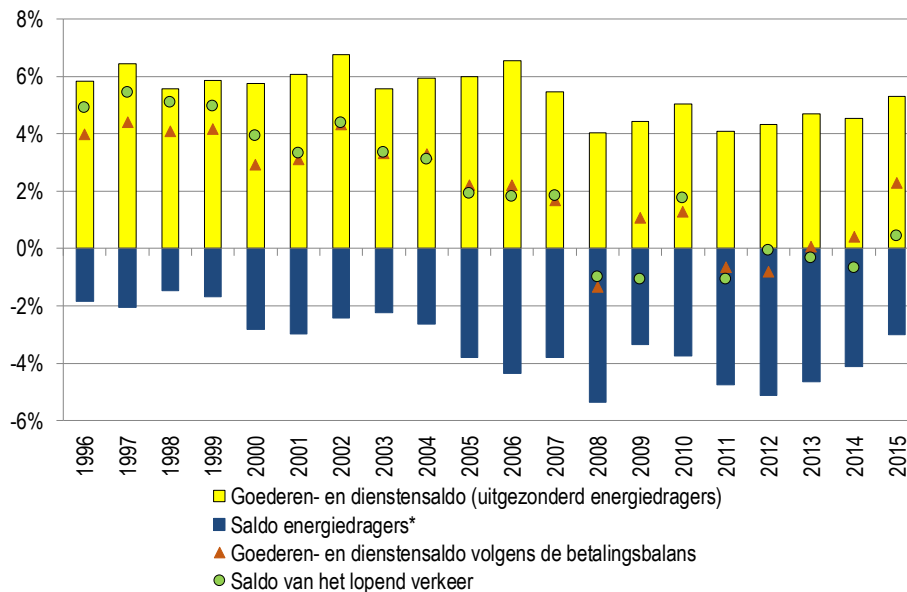
Grafiek 2-2: Olieprijs: historische ontwikkeling en hypothese in MLT (Brent, USD/vat)

* Hypothese MLT vanaf 2016; gebaseerd op de termijnmarktnoteringen van midden mei 2016.
Bronnen: US Energy Information Administration en FPB (MLT)

Dit wordt bevestigd in Grafiek 2-3, die toont dat de Belgische handelsbalans effectief naar beneden werd getrokken tussen 1999 en 2008, toen het saldo van de energiedragers fors daalde, om in de jaren daarop te profiteren van een lagere invoer van energiedragers. De nettofactuur van deze productgroep nam af van gemiddeld zo'n 17,5 miljard euro per jaar tussen 2010 en 2013 tot minder dan 13 miljard euro in 2015 (NBB, 2016, blz. 117). Dit betekent dat de verbetering van de Belgische handelsbalans in die periode voor ongeveer de helft te danken was aan de gedaalde energieprijzen.

Grafiek 2-3: Ontwikkeling van het goederen- en dienstensaldo onder invloed van de lage energieprijzen (in % van het bbp , volgens de betalingsbalans)

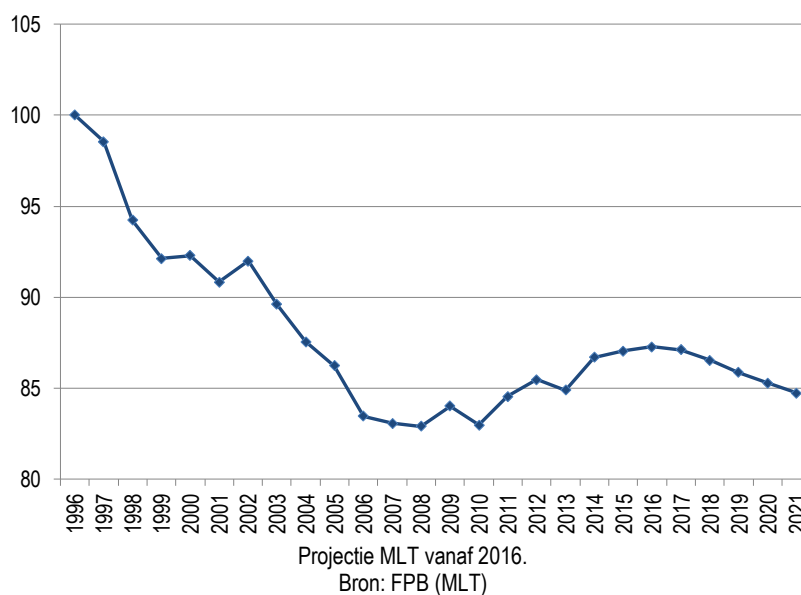
BPM5-methodologie tot en met 2007, daarna BPM6.

* Energiedragers volgens de statistieken van de buitenlandse handel – SITC-3 - Minerale brandstoffen, aardolie en distillatieproducten daarvan.

Bron: NBB

De handelsbalans wordt vervolgens beïnvloed door de capaciteit van de Belgische bedrijven om hun producten af te zetten op de buitenlandse markt. Een goede indicator hiervan is het aandeel van de Belgische uitvoer in de buitenlandse afzetmarkt. We zien op Grafiek 2-4 dat deze sterk achteruitging na 1996 om vanaf 2006 te stabiliseren. Dit geeft aan dat de stabilisering van de handelsbalans sinds de aanvang van de financiële crisis ook te danken was aan een stabilisering van het marktaandeel van de Belgische bedrijven.

Grafiek 2-4: Ontwikkeling van het Belgische marktaandeel (1996=100)

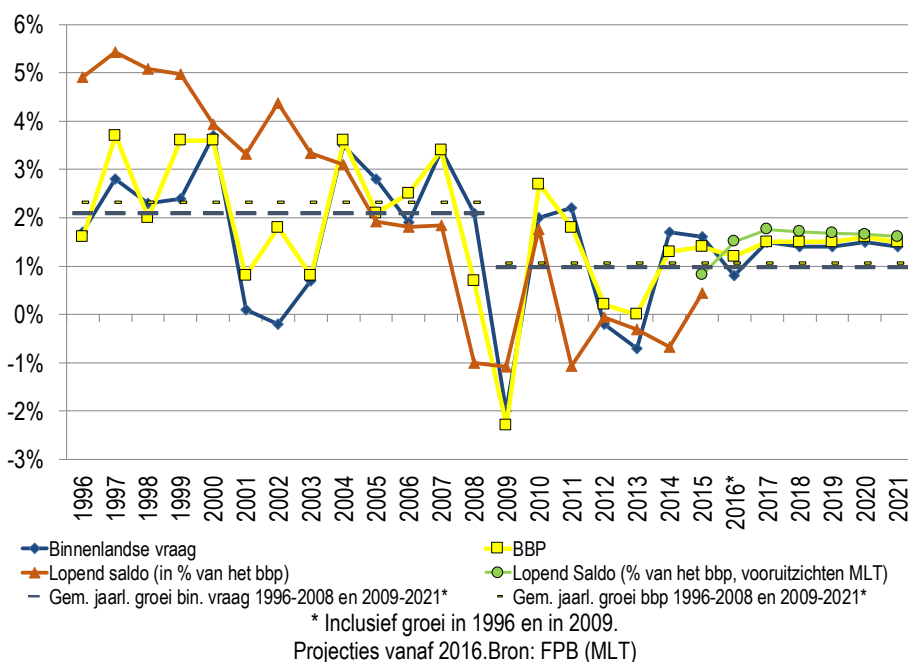
De regering Michel nam bij haar aantreden structurele maatregelen die de lopende rekening versterkten. De impact hiervan werd getest in een studie die het FPB uitvoerde in januari 2015, in navolging van een vraag van de Kamercommissie Sociale Zaken (FPB, 2015)⁶. Daarbij maakte ze gebruik van HERMES, het model dat als basis dient voor de MLT en dat vnl. is gericht op de vraagdeterminanten. Volgens de simulatie zou vooral de indexsprong bijdragen tot een structurele verbetering van de lopende rekening omdat ze het exportvermogen van de bedrijven stimuleert en de invoer afremt vanwege de lagere koopkracht. We merken op dat hier enkel wordt gekeken naar het effect van de indexsprong op de recente ontwikkeling van de lopende rekening zodat er geen rekening wordt gehouden met andere effecten en dat dit geen waardeoordeel inhoudt t.a.v. de indexsprong. Ook andere factoren dan het loonniveau bepalen de ontwikkeling van de lopende rekening. Dankzij de gezamenlijke overheidsmaatregelen zou het lopend saldo in 2020 met 0,7 % van het bbp verbeteren tegenover een scenario zonder maatregelen. Aangezien dezelfde simulatie is verwerkt in de middellangetermijnvooruitzichten, concluderen we dat de 0,7% van het overschot op de lopende rekening van 1,7% van het Belgisch bbp in 2020 zou te danken zijn aan de begrotingsmaatregelen. Dit komt overeen met het merendeel van de voorziene stijging van de lopende rekening tussen 2015 en 2020 (+0,8% van het bbp).

We zien dus dat de stabilisering van de lopende rekening sinds de aanvang van de grote recessie voor ongeveer de helft te danken was aan de lagere olieprijs en voor de andere helft aan een verbeterd exportvermogen. De verbetering van de lopende rekening over de projectieperiode zou hoofdzakelijk het gevolg zijn van structurele overheidsmaatregelen.

Aangezien de lopende rekening het verschil tussen de binnenlandse productie en de binnenlandse vraag weerspiegelt, is het ook nuttig om de verhouding tussen deze twee sinds 1996 te beschouwen. In Grafiek 2-5 zien we dat de binnenlandse vraag (in volume) sinds 1996 minder sterk groeide dan het bbp. De groei van het bbp werd dus deels getrokken doordat het volume van de uitvoer sterker groeide dan het volume van de invoer. We constateren ook dat de stabilisering van de lopende rekening over de voorbije jaren gepaard ging met een zwakkere groei van de binnenlandse vraag dan van het bbp.

⁶ Deze studie maakt gebruik van het boekhoudkundig kader van de ESR 95 en houdt geen rekening met de recentste gegevens van de nationale rekeningen maar dit zou slechts een heel beperkte invloed hebben op de resultaten van de impactstudie. Het betreft de volgende maatregelen: de indexsprong; de maatregelen inzake de lastenverlagingen uit het Competitiviteitspact; de fiscale maatregelen ter verhoging van de aftrekbare forfaitaire beroepskosten; de fiscale maatregelen inzake accijzen en BTW; diverse fiscale maatregelen; de maatregelen ter verlaging van de uitgaven van de federale overheid (werkings- investering- en personeelskosten); en bepaalde maatregelen van de Gemeenschappen en de Gewesten.

Grafiek 2-5: Ontwikkeling handelsbalans (% van het bbp), bbp en binnenlandse vraag (in volume, jaarlijkse groei in %), 1996-2021

Dat de lopende rekening desondanks achteruitging in de periode 1996-2008 kan enkel verklaard worden doordat de invoerprijzen in die periode sterker stegen dan de prijzen van de uitvoer, wat een groter effect had dan de hogere toename van het uitgevoerde volume. De achteruitgang van de lopende rekening was in die periode m.a.w. geheel te wijten aan de verslechtering van de ruilvoet. We zien in Tabel 2-2 dat de binnenlandse vraag in lopende prijzen daardoor inderdaad sterker steeg dan het bbp van 1996 tot 2008. In de periode 2009-2021 ontbreekt het negatieve effect van de ruilvoet zodat de matige volumegroei van de binnenlandse vraag in verhouding tot het bbp zich toen wel vertaalde in een stabilisering van de lopende rekening.

Tabel 2-2: Gemiddelde jaarlijkse groei binnenlandse vraag en bbp, 1996-2021 (in volume en lopende prijzen)

	1996-2008	2009-2021
Binnenlandse vraag (volume)	2,09%	0,96%
BBP (volume)	2,32%	1,06%
Binnenlandse vraag (lopende prijzen)	4,28%	2,34%
BBP (lopende prijzen)	4,04%	2,49%

Inclusief groei in 1996 en 2009.
Bron: FPB (MLT)

Eén oorzaak van de ruilvoetverslechtering tussen 1996 en 2008 kwam reeds tot uiting in Grafiek 2-2, m.n. de sterke stijging van de olieprijsen in die periode, die zwaarder weegt op de invoerprijzen dan op de uitvoerprijzen.

Het is onzeker in welke mate ook andere factoren een rol hebben gespeeld. Het is bv. mogelijk dat de exporterende bedrijven een toenemende internationale concurrentie ondervonden in de productcategorieën waarin zij zijn gespecialiseerd, waardoor zij productieprijsstijgingen niet geheel konden doorrekenen in de exportprijzen. Ook een onvoldoende opschaling naar hoogwaardige producten, wat zou toelaten om de uitvoerprijzen op te trekken, zou een rol kunnen spelen. Een

ruilvoetverslechtering leidt logischerwijze tot een beperking van de binnenlandse vraag omdat dit weegt op de koopkracht van al de economische actoren wat de bedrijven er dan weer toe zou kunnen aanzetten om de lagere binnenlandse afzet te compenseren door een sterkere focus op de buitenlandse markten.

Naar de toekomst toe zien we hier een enorme uitdaging. We zagen dat het Belgisch bbp volgens de SCV op lange termijn moet groeien met jaarlijks 1,7%. De binnenlandse vraag zal bijgevolg aanzienlijk sterker moeten groeien dan de voorbije jaren (in volume jaarlijks gemiddeld +1,1% over de periode 2010-2015) en dan voorzien over de projectieperiode (jaarlijks gemiddeld +1,3%). De vraag is hoe deze toename van de binnenlandse vraag kan worden gerealiseerd zonder dat dit resulteert in een achteruitgang van de lopende rekening. Vanwege zijn grote effect moet hierbij zeker rekening worden gehouden met het effect van de ruilvoetontwikkeling, o.a. door wijzigende olieprijsen of een specialisatie naar meer kwalitatieve producten.

3 Conclusies : uitdagingen voor het structureel concurrentievermogen

De bovenstaande analyse laat zien dat er zich de komende jaren belangrijke uitdagingen stellen t.a.v. het Belgisch structureel concurrentievermogen. Vooreerst zullen er inspanningen moeten geleverd worden om de potentiële groei op te trekken naar een niveau dat de vergrijzingskost op lange termijn moet kunnen opvangen. De grootste uitdaging daarbij is dat de structurele productiviteitsgroei heel wat hoger zou moeten worden dan wat de voorbije jaren werd opgetekend. Bovendien was er hier sinds 1990 een dalende tendens.

Ook inzake de potentiële werkgelegenheid, de tweede determinant van de potentiële groei, zijn er belangrijke uitdagingen. Zo vereist de doelstelling van de SCV dat de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd zich volledig zal vertalen in een latere pensionering wellicht extra beleidsmaatregelen, zoals de waarborging van werkbaar werk en een betere integratie van kansengroepen op de arbeidsmarkt. Daarnaast wordt het niet vanzelfsprekend om de door de SCV beoogde niet-inflatoire werkloosheidsgraad van 7,0% te bereiken. Verder zouden er jaarlijks 67.000 extra arbeidsplaatsen moeten gecreëerd worden om de EU2020-doelstelling te behalen, wat niet realistisch is.

De inspanningen om de potentiële groei op te trekken zullen moeten gebeuren binnen een strak budgettair kader. Ondanks de verbetering van de overheidsfinanciën tijdens de voorbije jaren zit het structureel vorderingensaldo immers nog niet op koers om de doelstelling van de MTO te bereiken. Daartegenover staat wel dat een hogere potentiële groei de overheidsfinanciën automatisch verbetert. Eén uitdaging in deze context is het blijvend investeren in een productieve infrastructuur om de groei op lange termijn te verzekeren. De maatregelen om de potentiële groei op te trekken moeten dus oog hebben voor de impact hiervan op de overheidsfinanciën.

Tot slot zien we ook een uitdaging in het garanderen dat de potentiële groei niet gepaard gaat met een tekort op de lopende rekening. Terwijl dit dankzij de positieve internationale vermogenspositie van België geen probleem zou vormen op korte termijn, moeten structurele tekorten worden vermeden. Het recente evenwicht op de lopende rekening en de verbetering over de projectieperiode werden mede in de hand gewerkt door de lage olieprijsen en een stabilisering van het exportmarktaandeel, wat wijst op een hoger extern concurrentievermogen. De ScV voorziet een toename van de potentiële groei via een verdubbeling van de productiviteitsgroei, wat een sneller toenemende binnenlandse vraag impliceert. Er moet voor gezorgd worden dat de binnenlandse vraag evolueert op een manier dat het evenwicht van de lopende rekening behouden wordt. In dit verband kan het nuttig zijn om, bovenop het effect van de olieprijsen, een beter begrip te verwerven van de interactie tussen de verslechtering van de ruilvoet, de verzwakking van de binnenlandse vraag en de stabilisering van het exportmarktaandeel.

4 Bibliografie

BASSILIÈRE, Delphine, Didier BAUDEWYNS, Francis BOSSER e.a. (2013), A new version of the HERMES model, Working Paper 13-13, Brussel, 85 blz., via internetadres: http://www.plan.be/admin/uploaded/201311141621190.WP_1313.pdf

BIATOUR, Bernadette en Chantal KEGELS (2015), "Labour productivity growth in Belgium: Long-term trend decline and possible actions", Federal Planning Bureau, Working Paper 06-15, September, 55 blz.

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN SECRETARIAAT (CRB, 2016a), *Taux d'emploi et évolution structurelle de l'emploi*, documentatienota, CCE 2016-0511, Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 16 blz.

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN SECRETARIAAT (CRB, 2016b), *Begrotingsconsolidatie*, CRB 2016-0515, Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 16 blz.

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN SECRETARIAAT (CRB, 2016c), *Macro economische context*, CRB 2016-0509, Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 14 blz.

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN SECRETARIAAT (CRB, 2016d), *Note de suivi de la soutenabilité des finances publiques et des impacts économiques et sociaux des politiques budgétaires et structurelles*, CCE 2016-2693, Brussel, Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, 13 blz.

EUROPEAN COMMISSION (EC, 2015), "Country Report Belgium 2015", COM(2015) 85, March, 83 blz.

EUROPEAN COMMISSION (EC, 2016), "Landverslag België 2016", SWD(2016) 71 March, 81 blz.

FEDERAAL PLANBUREAU (januari 2015), "*Evaluatie van de effecten van bepaalde regeringsmaatregelen op de economische groei en werkgelegenheid tegen 2020*", 21 blz.

LEBRUN Igor (2015), "Potential output growth in Belgium since the crisis: Lower and more uncertain", Federal Planning Bureau, Working Paper 04-15, June, 22 blz.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (NBB, 2016), *Jaarverslag 2015: Economische en Financiële ontwikkeling*, Brussel, 306 blz.